

TIL AUSCHWITZ: Fangeskipet «Donau» forlot i november 1942 Oslo med 530 norske jøder. Et fåtall kom tilbake.

Foto: GEORG W. FOSSUM

Forvart i dype kjellere i over femti år

Mappene med «jødeboene» har ligget i dype kjellere i over femti år. Ytterst få har prøvd å bla i dem.

HALVOR HEGTUN
BRYNJULV AARTUN (foto)

Førstearkivar Ole Kolsrud i Aftenposten ned i arkivets kjellere ved Sognsvann. Her, mellom høye og trange reoler, får man etter dokumentert hvordan nazistene og deres håndlangere kombinerte sin bestialitet med det pedantiske byråkrati.

«Festkartotek, jødiske «ragningsboer», står det på noen gulnede esker. Inn ligger opptrykkede arkivkort med rubrikker til å fylle inn de sentrale data: Navn, adresse, kommune, fødselsdato, statsborgerskap, sivilstand.

Og deretter: «Har ektefeilen jødisk identitet?»

«Formue inndratt den: ...»

«Evakuert: ...»

- Å gå gjennom alt materialet vi har om dette, ville bli et enormt prosjekt, sier Kolsrud. De fleste av map-

100 HYLLEMETERE: - Et enormt prosjekt å gå igjennom alt vi har om «jødeboene», sier førstearkivar Ole Kolsrud ved Riksarkivet.

pene, som følger det enkelte offer fra beslag til erstatningsoppgjøret, inneholder usortert korrespondanse.

Men Kolsrud opplyser at det finnes to arkivserier som muligens kan være en snarvei til en oversikt. Det dreier seg om fire esker «beregner-skjemaer» med opplisting av 550 jøder i Oslo-området. På skjemaene har man oppført et beløp for hva som ble beslaglagt - og for hva som ble

tilbakeført etter krigen. I seks andre esker ligger drøyt 1400 skjemaer for det «nordenfjeldske», der jødeboene ikke er skilt ut fra de andre.

For å effektivere Quisling-regjeringens «Lov om inndragning av de eiendom som tilhører jøder», kunnegjort samme dag som politiet gikk i gang med de første massearrestasjonene av jøder den 28. oktober 1942, ble

det opprettet et eget «likvidasjonsstyre» som rykket inn i en tidligere jødisk-eiet leilighet i Gardeveien 2 på Marienlyst. Et eget kontor i Trondheim behandlet saker for det nordenfjeldske.

Saksbehandlerne laget mapper for alle jødiske familier som skulle arresteres, deporteres og fratras alt de eide. For hver beslagleggelse ble det oppnevnt en bodebestyrer. For Likvidasjons-

styrets leder, Egil Reichborn-Kjennerud, var det et viktig poeng at pengene skulle inn i den norske statskassen, og ikke den tyske.

Men lommeur og armbåndsur, samt gull-, sølv og smyksesaker, skulle etter forordningene gå til Wehrmacht og det tyske sikkerhetspolitiet.

Overtatt

Sommeren 1945 ble Likvidasjonsstyrets arkiver overtatt av det nyopprettede Tilbakeføringskontoret for beslaglagte eiendommer. Her ble jøder og ikke-jøder behandlet under ett. Og jødeboene var av uklare grunner slått sammen til et fellesbo der man etter krigen bare satt igjen med 8,8 millioner kroner og en en dekningsgrad på «68 prosent» av de beslaglagte verdier.

Under Botsen

Etter at Tilbakeføringskontoret ble nedlagt i 1947, ble dets oppgaver overtatt av Justisdepartementets oppgjørsavdeling. Senere ble papirene lagret i kjelleren under botstengslet i Åkebergveien. Først i 1981 ble disse papirene hentet frem og fraktet til Riksarkivet.

Der har sorteringsarbeidet skjedd i rykk og napp. I dag er ca. 40 av 100 hyllemeter med arkiver fra «Tilbakeføringskontoret» ordnet av Riksarkivets medarbeidere.

- Det er flere arkiver som må undersøkes, dersom man skal få noe samlet bilde av hva de overlevende og etterlatte fikk utbetalt etter krigen, sier førstearkivar Kolsrud. I tillegg til å søke penger fra tilbakeføringskontoret, kunne de også henvende seg til «Krigstrygdekontoret for løspre». Videre kunne det søkes om billighetserstatning for tapt arbeidsfortjeneste m. m., samt erstatning fra Vest-Tyskland.

En fellesnevner for alle disse tilbakebetalingene er utvilsomt at det dreide seg om fillebeløp i forhold til det som var beslaglagt.

- Erstatninger for «tort og svie» var det aldri snakk om, sier Kolsrud. Man gjorde f. eks. ikke forskjell på tidligere NN-fanger fra de tyske konsentrasjonsleirene og nordmenn som var kommet tilbake fra Sverige eller andre utland.

Av de mellom 1700 og 1800 jødene som bodde i Norge i 1940, ble 767 deportert til utryddelsesleirene. 28 av disse kom tilbake til live.